

УДК 631.164.23

Вашечко Ю.В.
здобувач кафедри фінансів
Харківського національного аграрного університету
імені В.В. Докучаєва

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

INVESTMENT SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CRISIS

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано сучасний стан інвестиційного забезпечення аграрного сектора економіки України. Висвітлено та конкретизовано основні перешкоди розвитку інвестиційної активності у сільському господарстві в умовах кризи. Узагальнено та обґрунтовано головні чинники формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, інвестиційна привабливість, інвестиційна діяльність, фінансово-економічна криза.

АННОТАЦИЯ

Проанализировано современное состояние инвестиционного обеспечения аграрного сектора экономики Украины. Освещены и конкретизированы основные препятствия развитию инвестиционной активности в сельском хозяйстве в условиях кризиса. Обобщены и обоснованы главные факторы формирования инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: инвестиционное обеспечение, инвестиционная привлекательность, инвестиционная деятельность, финансово-экономический кризис.

ANNOTATION

The present state of investment support of agricultural sector of Ukraine has been analyzed. The main obstacles of investment activity in agriculture crisis have been described and specified. The main factors forming the investment attractiveness of agricultural enterprises have been overviewed and proved.

Keywords: investment support, investment attractiveness, investment activity, financial and economic crisis.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки проблеми зниження інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств, ділової активності на інвестиційному ринку України та дестабілізація національної економіки є достатньо актуальними й пріоритетними завданнями для вирішення проблем як на макро-, так і на мікрорівнях та при формуванні державної інвестиційної політики.

Необхідність здійснення інвестицій у сільське господарство є об'єктивною через специфіку процесу його виробництва. Обсяг інвестицій у сільське господарство завжди був недостатнім порівняно з потребою. В умовах, що виникли, інвестиційна проблема в сільському господарстві особливо загострилась. Виходячи з обмеженості внутрішніх ресурсів сільськогосподарських підприємств України, найпривабливішим джерелом ресурсного забезпечення сільського господарства тут можуть бути іноземні інвестиції.

Але бажання іноземного інвестора вкладати кошти в сільськогосподарські підприємства

країни формується під впливом багатьох факторів, які не завжди є сприятливими. За таких умов необхідно формувати позитивне інвестиційне середовище з метою підвищення інвестиційної привабливості аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практика господарювання вказує на високий рівень важливості інвестування, в т.ч. й іноземного, аграрного сектора економіки України, тому пошукам шляхів вирішення цієї проблеми приділяють чимало уваги вітчизняні вчені-економісти: А.О. Блінов [1], М.В. Вовк [2], Ю.О. Лупенко [3], Н.І. Біляк [4], М.І. Кісіль [5] та ін.

Вони дослідили значний фактичний матеріал, на основі чого зробили відповідні висновки та обґрунтували низку рекомендацій щодо розвитку іноземного інвестування АПК і зростання його ефективності. Але все ж таки недостатньо висвітленими залишається низка питань, пов'язана із дослідженням факторів формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств для іноземних інвесторів та їх впливу на загальний інвестиційний імідж країни.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану інвестиційного забезпечення підприємств сільського господарства України в умовах кризи, чинників формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств та оцінка їх впливу на прийняття рішень щодо інвестування.

Виклад основного матеріалу. Основним шляхом вирішення фінансово-економічних проблем сільського господарства України є створення сприятливих умов для розвитку інвестиційного процесу та притоку іноземних інвестицій у галузь. Безумовно, формування інвестиційної привабливості є надзвичайно складна задача, вирішення якої залежить від багатьох факторів.

Інвестиції в сільське господарство здатні вирішити низку ключових завдань розвитку економіки: підтримання та стимулювання загального економічного зростання, підтримання екологічної та продовольчої безпеки, зниження рівня бідності у довготерміновій перспективі [4, с. 68].

Для вирішення цих завдань інвестиції в дрібні виробництва можуть надати найбільш істотний вплив, ніж фінансування великих державних монополістичних підприємств. Пояс-

нюється це просто: близько півмільйона дрібних та приватних господарств забезпечують майже третину населення планети продуктами харчування, проте не мають доступу до ринків, ні до об'єктів інфраструктури, як їх великі державні конкуренти. Стимулювання та розвиток у цьому напрямі може надати значний сприятливий економічний ефект.

Також стабільні та стійкі інвестиції в сільське господарство здатні створити поштовх для розвитку нових інноваційних технологій. Добре відомо, що галузь сільського господарства тісно переплітається з хімічною промисловістю, енергетичною галуззю та багатьма іншими.

Сільське господарство в першу чергу орієнтоване на виробництво продуктів харчування, враховуючи зростаюче населення планети, попит на продукти харчування буде тільки зростати та ніколи не зникне. Це дуже і дуже сильний аргумент для інвесторів. Адже для інвестора найголовніше щоб об'єкт інвестицій постійно зростав та приносив прибуток.

Ще один незаперечний плюс на користь сільськогосподарських інвестицій – наявність неосвоєних потужностей у країнах, що розвиваються, які володіють всім необхідним для успішної сільськогосподарської діяльності, однак, не займаються нею через відсутність фінансування.

На сьогоднішній день практично всі сільськогосподарські організації на території України є якщо не збитковими, то працюють з мінімальним рівнем прибутку. Як ми розуміємо для залучення інвестицій цього явно не досить, ніхто не захоче вкладати в збиткове виробництво. Варто розуміти, що інвестори вкладають гроші тільки в ті галузі, які володіють прийнятним рівнем рентабельності [6, с. 105].

Сільське господарство України вимагає кардинальної модернізації, проте власних коштів та державних вливань для цього недостатньо. Саме тому залучення іноземних та вітчизняних інвестицій у сільське господарство приймає вирішальні значення для майбутнього цієї галузі.

Інвестиційна привабливість як економічна категорія це сукупність властивостей зовнішнього і внутрішнього середовища об'єкта інвестування, яка визначає можливість використання інвестиційних ресурсів [1, с. 71].

За даними Державного комітету статистики України, загальний обсяг освоєних інвестицій у сільському, лісовому і рибному господарствах у I півріччі 2015 року становив 9,4 млрд грн. Це на 9,6% перевищує показник у 8,5 млрд грн січня–червня 2014 року. Тобто на фоні загальних негативних тенденцій в економіці України інвестиції в АПК дещо збільшилися. Однак це незначне поживлення інвестиційної активності в аграрному секторі економіки пов'язано перш за все з інфляційними процесами. Зокрема, індекс споживчих цін за 6 місяців цього року склав 139,9% [3].

Основним джерелом інвестицій у сільському господарстві залишаються власні кошти товаровиробників. Їхня частка, за оцінками науковців Інституту аграрної економіки, становить близько 70–80% [3].

Водночас у харчовій промисловості другий рік поспіль триває спад інвестиційної активності. Якщо за 6 місяців 2014 року індекс капітальних інвестицій до відповідного періоду 2013 року знизився на 16%, то у I півріччі 2015 року – на 41% порівняно з аналогічним періодом минулого року [8].

Основною причиною спаду інвестиційної активності є значне зниження купівельної спроможності населення України внаслідок суттєвого зменшення доходів та підвищення цін на всі види товарів і послуг. Це негативно позначилось на діяльності іноземних інвесторів.

За 2014 рік з сільського, лісового та рибного господарств України було введено понад 245 млн доларів прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), що дорівнює близько 29% від загального їх обсягу. Даний процес продовжується та ускладнюється зокрема і проблемами фінансування польових робіт [8].

Найбільшим зовнішнім інвестором вітчизняного сільського господарства традиційно виступав Кіпр із 224,2 млн доларів США. Обсяг інвестицій звідси протягом останнього року скоротився на 40%. Також суттєво скоротили свої частки США, які вивели 18,7 млн доларів США (-49%) та Віргінські острови – 13,3 млн доларів США (-41%). Попри це інтерес до України проявили: Китай, який подвоїв обсяг своїх інвестицій (+2,4 млн доларів США), Туреччина (+1,8 млн доларів США або 35%) та Ізраїль (+1,8 млн доларів США або 235,9%) [8].

Усе ж відтік інвестицій відбувається активніше, ніж залучення нових і це очевидно. Адже про яку інвестиційну привабливість ми можемо говорити зараз, коли насамперед сектор цікавить, чи зможуть аграрії взагалі знайти достатньо коштів для проведення польових робіт. Наразі досить сильно відчувається нестача обігових коштів, а залучати їх ззовні досить складно, бо 25-30% річних – це той прибуток сільгоспвиробника, який потрібно віддати банку.

Основними чинниками зниження інвестиційної активності в АПК, як і у вітчизняній економіці в цілому, є відсутність політичної та економічної стабільності в країні, військові дії на сході України, високий рівень ризиків, низькі рейтинги інвестиційної привабливості української економіки, суттєве звуження ринку через різке скорочення купівельної спроможності населення.

Міжнародні рейтинги економічної привабливості для розвитку бізнесу в черговий раз зафіксували низькі показники України. Це означає, що у 2015 році неререформована вітчизняна економіка замість розвитку приватного сектору за рахунок прямих іноземних інвес-

тицій, триматиметься на плаву тільки у разі чергових запозичень коштів від міжнародних фондів та донорів.

Зрештою, суттєво місце України у міжнародних рейтингах з роками не змінюється. Так, у 2014 році Україна піднялася всього на 3 сходинки у Індексі економічної свободи, посівши 155-те місце. Також Україна опинилася на 112-му місці в Індексі легкості ведення бізнесу, піднявшись у цьому рейтингу на 25 сходинок. Попри заяви та рішучі наміри нинішньої влади розпочати безкомпромісну боротьбу із корупцією, Україна зуміла лише на 1 сходинку покращити своє положення у Індексі сприйняття корупції, і зараз посідає 142-ге місце між африканською країною Угандою та південно-азійською Бангладеш.

Серед індексів, що формують загальний рейтинг, прогрес відсутній також в питаннях виконання контрактів – 45-те місце, падіння на 3 позиції і захисту прав інвесторів – 128-ге місце, падіння на 11 позицій [9].

Виходячи з положення, що інвестиції є систематизуючим елементом раціонального використання внутрішніх ресурсів об'єкта інвестування та зовнішніх умов, що впливають на нього, чинники інвестиційної привабливості слід підрозділяти на об'єктивні і суб'єктивні.

Сільське господарство безпосередньо пов'язано з природно-кліматичними факторами – наявністю сприятливих умов географічного середовища для сільськогосподарських робіт. Земля як природний ресурс і як основний засіб виробництва в сільському господарстві функціонує тільки в поєднанні з іншими природними факторами: кількістю опадів, середньорічною температурою, сонячною радіацією, тобто з усіма компонентами, які входять у поняття «біокліматичний потенціал», що й обумовлює таку тісну залежність рівня розвитку території від природних факторів і стану навколишнього середовища.

Наступним фактором успішності залучення інвестицій є наявність та рівень кваліфікації робочої сили, тобто трудовий фактор. Тут важлива роль відводиться зусиллям місцевої влади, які повинні виділяти кошти на навчання, перепідготовку та укомплектування підприємств кваліфікованими кадрами.

В Україні дедалі більше людей виселяються із сіл у міста, тому важко знайти робочих, не кажучи вже про кваліфікованих фахівців. Негативом є і погана інфраструктура у селах – це і дороги, і водо- та газопостачання. Варто також звернути увагу на ще одні невтішні показники України в світових рейтингах. Мова йде про Індекс розвитку людського потенціалу, Глобальний інноваційний індекс та Індекс володіння англійською мовою. За Індексом людського потенціалу, який враховує показники рівня життя, грамотності, освіти, довголіття, Україна опинилася на 83-му місці в компанії таких країн, як Перу та Беліз. Варто зазна-

чити, що у 2013 році наша країна займала дещо вищу позицію, проте так само пасла задніх на 76-му місці. За різними оцінками, людський потенціал України насправді коштує трильйони умовних одиниць. Але поки що кожна влада планомірно та свідомо розтринькує, знецінює його, сприяє деградації людей, насамперед пригноблюючи ділову активність і провокуючи еміграцію кадрів за кордон [7].

Важливе значення в інвестиційному процесі мають стан засобів виробництва (ступінь зношеності основних фондів) і показники ефективності виробництва (загальна рентабельність на гривню собівартості, відношення прибутку до вартості реалізованої продукції, відношення прибутку до загальної суми активів, відношення прибутку до виробничих фондів і оборотних засобів). Саме ці чинники формують основу виробничого фактора інвестиційної привабливості, так як виражають кінцеві показники фінансово-економічної діяльності.

Суб'єктивні чинники інвестиційної привабливості являють собою якісні соціально-економічні характеристики. Так, результативність інвестицій багато в чому обумовлена правовою захищеністю інвестора і надійністю законодавчо-правового механізму. Нестабільність законодавства в державі, відсутність твердої політичної ситуації, надмірний податковий тиск, відсутність повноцінного ринку землі, нечітка робота судової системи ускладнюють процес формування інвестиційно привабливого середовища в країні.

Така позиція відлякує багатьох іноземних інвесторів, які не можуть бути впевнені в майбутній ефективності своїх інвестиційних вкладень. Втрачається довіра до держави і недержавних інституційних інвесторів – довірчих товариств, інвестиційних компаній і фондів, банків.

Нагальним питанням є і земельна реформа – вже треба припинити розмови й спекуляції навколо цього питання і прийняти якимсь рішенням. Для успішної роботи фермери повинні мати визначеність і зрозумілі правила.

Нормативно-правова діяльність повинна бути спрямована на те, щоб законодавчо захистити інвестиції, а також права самих інвесторів на отриману власність.

Важливе значення для оживлення інвестиційної діяльності має група інтеграційних факторів (ефективна спеціалізація і концентрація виробництва, рівень кооперації та інтеграції підприємств у галузях АПК, дотаційна політика держави). Необхідність державної підтримки аграрного сектора в ринковій економіці доведена досвідом західних країн.

Сьогодні експертне співтовариство вважає, що шанси на залучення іноземних інвестицій є тільки у підприємств, які пройшли повну модернізацію та вийшли на стабільний рівень прибутковості та рентабельності. З боку держави необхідно повне фінансування технічного пере-

оснащення вітчизняних господарств, а також забезпечення цим господарствам можливості отримання сільськогосподарського кредиту на пільгових умовах. Це необхідно для того, щоб сільськогосподарські підприємства позбавилися від накопичених кредитних заборгованостей та почали працювати в плюс.

Модернізація сільського господарства сприяє наданню державних субсидій, які компенсують його витрати у першу чергу на купівлю машин, добрив, засобів захисту тощо. Зусилля у цьому напрямі призведуть до помітного підвищення продуктивності сільського господарства, зростанню самозабезпеченості продовольством.

Фінансовий фактор інвестиційної привабливості, як і інтеграційний, багатогранний. При цьому його основою є рівень інфляції, який, збільшуючись, блокує інвестиційну активність. При підвищенні темпів інфляції на 1% динаміка інвестиційної активності знижується у середньому на 0,4% [1, с. 72].

Ще одним суттєвим чинником, який дамокловим мечем нависатиме над усіма рейтинговими надіями України, – є високий ризик оголошення дефолту.

На інвестиційний процес істотно впливає стан ринку кредитного капіталу, тобто рівень розвитку кредитно-фінансової інфраструктури території. Актуальною проблемою для сільськогосподарських товаровиробників залишається отримання банківського кредиту. Це пояснюється високими вимогами банків до кредитоспроможності, зокрема до застави, та самою процедурою отримання кредиту.

Крім того, більшість сільськогосподарських підприємств потребують саме довгострокових кредитів. Якщо короткострокове кредитування розв'язує проблему отримання необхідних ресурсів для проведення польових робіт, то довгострокові кредити є необхідною вимогою для розширення виробництва та оновлення виробничих фондів. Але 70% усіх кредитів у галузі – короткотермінові, а інші 30% – це кредити видані на довгий термін для великих підприємств, із великим оборотом та цінним заставним майном [7]. Особливості технологічного процесу в аграрному бізнесі (сезонність виробництва та порівняно довга тривалість обороту капіталу в галузі) зумовлюють особливу важливість довгострокового кредитування, а нині у аграрних підприємств відсутня застава для залучення довгострокових кредитних ресурсів. Саме тому отримання довгострокових кредитів під заставу землі і розвиток іпотечного кредитування має стати невід'ємним компонентом ринку кредитно-фінансових послуг. За 9 місяців 2015 року українські банки видали в агросектор 5,8 млрд грн, кредити отримали 1747 підприємств, а це усього 3% зі всієї галузі [8].

Організаційний фактор характеризується діяльністю адміністрації із залучення інвестицій і створення сприятливого інвестиційного клімату та іміджу території.

Крім того, привабливість інвестицій безпосередньо пов'язана з інформацією. Варто розповсюджувати інформацію, що представляє інтерес для інвесторів. Провідне місце займають відомості загального характеру про територію та її інвестиційні можливості: загальноекономічні показники, стан окремих галузей, перелік і конкретні дані про господарюючих суб'єктів – потенційних партнерах тощо. Важливо забезпечити потенційних інвесторів розгорнутою, достовірною і, головне, інформацією про можливості інвестування, що оперативно оновлюється.

Висновки. Провівши дослідження, можна дійти висновку, що розвиток сільського господарства у стратегічній перспективі неможливий без достатнього інвестиційного забезпечення, основою якого мають бути власні та залучені джерела підприємств, а також бюджетні кошти.

У результаті дослідження було встановлено, що інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств носить багатофакторний характер, який і визначає ступінь інтенсифікації інвестиційної діяльності. Проблема підвищення інвестиційної привабливості підприємств може бути вирішена лише після визначення усіх факторів, що впливають на її рівень як ззовні, тобто з боку держави, регіону та галузі, так і зсередини, з боку самого підприємства. Тільки поєднання зусиль держави і окремих підприємств на різних щаблях формування інвестиційної привабливості дозволить українській економіці перебороти низку наявних проблем та здійснити залучення необхідного обсягу коштів для ефективного проведення реформ та прибуткової діяльності суб'єктів господарювання. Активізація інвестиційних процесів в Україні можлива за умов розробки відповідних механізмів управління інвестиційною привабливістю суб'єктів господарювання, що потребує подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Факторы инвестиционной привлекательности территориальных рынков сельскохозяйственной продукции / Блинов А.О., Кореннов С.А. // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2007. – №8. – С. 71-73.
2. Організаційно-економічний механізм формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / М.В. Вовк // Економіка АПК і природокористування : вісн. / ХНАУ. – X., 2009. – № 12. – С. 135-139.
3. Пожвавлення інвестиційної активності в АПК є інфляційним [Електронний ресурс] / Ю.О. Лупенко. – Режим доступу: www.iae.org.ua/presscentre/archnews.
4. Розвиток сільського господарства як основа підвищення його інвестиційної привабливості / Н.І. Біляк // Економіка та менеджмент : вісн. / ХНАУ. – Суми, 2009. – Вип. 4. – С. 66-71.
5. Кісіль М.І. Сучасні виклики, стратегічні пріоритети та завдання щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кісіль // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 14-19.

6. Галенко Д.С., Калантай Я.А. Інвестиційний клімат України / Д.С. Галенко, Я.А. Калантай // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 103-112.
7. Кузьо Н. Філософія інвестицій в аграрний сектор [Електронний ресурс] / Н. Кузьо // Агробізнес сьогодні. – Режим доступу : [www.agro-business.com.ua/ event/1344](http://www.agro-business.com.ua/event/1344).
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Радчук О. Україна у рейтингових піке [Електронний ресурс] / О. Радчук // Слово і діло. – Режим доступу : <http://www.slovoidilo.ua/articles/6815/2015-01-12>.